

Дем'янишин Василь Григорович

д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія, ЗУНУ, м. Тернопіль

Ништа Юрій Романович,

студент гр. ФПФМ-11, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Центральною стадією бюджетного процесу вважають виконання бюджетів. Адже саме на цій стадії відбувається мобілізація конкретних видів доходів бюджетів, спрямування видатків бюджетів за напрямками, що відповідають затвердженому бюджету. Від результатів виконання місцевих бюджетів залежать темпи соціально-економічного зростання регіонів й об'єднаних територіальних громад, рівень добробуту громадян, якість виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень, надання державних послуг. У процесі виконання місцевих бюджетів забезпечуються економічні та соціально-культурні потреби регіонів і територіальних громад, належний рівень соціального захисту населення. Тому оптимальна модель виконання бюджетів має відповідати конкретним запитам кожної адміністративно-територіальної одиниці.

В економічній літературі питання виконання місцевих бюджетів розглядається досить широко. Однак у більшості наукових публікацій, як правило, висвітлені окремі аспекти виконання цих бюджетів. У них недооцінюється роль фінансової теорії при вирішенні практичних питань, що негативно впливає на кінцевий результат.

На нашу думку, виконання місцевих бюджетів – це упорядкований процес мобілізації доходів та спрямування видатків на реалізацію функцій органів місцевого самоврядування і бюджетних програм відповідно до рішень місцевих рад про відповідні місцеві бюджети.

Практичні питання виконання місцевих бюджетів регулюються Бюджетним кодексом України [1], Податковим кодексом України [2], Законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3], іншими нормативними актами України [4; 5].

Відповідно до чинних законодавчих та нормативних актів до складових стадій виконання місцевих бюджетів відносять:

- складання і затвердження Бюджетного розпису відповідно до бюджетних програм (відповідальні виконавці – керівники місцевих фінансових органів);
- загальне забезпечення виконання бюджетів (відповідальні виконавці – місцеві державні адміністрації, виконавчі комітети місцевих рад);
- безпосередню організацію та управління виконанням бюджетів, координацію діяльності учасників бюджетного процесу з питань виконання місцевих бюджетів (відповідальні виконавці – місцеві фінансові органи);
- здійснення операцій з коштами місцевих бюджетів, розрахунково-касове обслуговування розпорядників бюджетних коштів, контроль бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань, веденні

бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання місцевих бюджетів (відповідальні виконавці – територіальні органи Державної казначейської служби України);

- забезпечення своєчасного та повного надходження доходів до бюджетів (відповідальні виконавці – органи стягнення);

- здійснення видатків (відповідальні виконавці – розпорядники бюджетних коштів);

- організацію та проведення державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів (відповідальні виконавці – територіальні органи Державної аудиторської служби України, інші контролюючі органи);

- внесення змін до рішень місцевих рад про бюджети (відповідальні виконавці – місцеві ради за пропозиціями місцевих державних адміністрацій та виконкомів місцевих рад).

Ми вважаємо, що на ефективність виконання бюджетів органів місцевого самоврядування негативно впливають такі чинники:

- недостатньо чітке розмежування повноважень та виділення доходів для їхнього виконання, а також відповідальності за виконання місцевих бюджетів між розпорядниками коштів та органами місцевого самоврядування;

- низька ефективність механізмів управління коштами місцевих бюджетів;

- неефективна система управління зобов'язаннями розпорядниками бюджетних коштів;

- продовження практики ручного управління бюджетними коштами на всіх його рівнях;

- недосконалість системи державних закупівель;

- відсутність узгодження бюджетних процедур між учасниками бюджетного процесу;

- розбалансованість системи відповідальності за невиконання бюджетів, особливо стосовно їхньої видаткової частини, внаслідок чого обсяг недофінансованих заходів при наявності бюджетних коштів щорічно зростає.

У зв'язку з наявністю великої кількості невирішених питань та проблем, з метою вдосконалення виконання місцевих бюджетів, пропонуємо:

1. Забезпечити реальне збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів у Бюджетному розписі. Домогтися недопущення фактів передбачення видатків бюджетів у розрізі місяців та кварталів поточного бюджетного року без можливого отримання доходів за конкретний період.

2. Не допускати передбачення окремих видатків, особливо капітальних, на кінець року, коли практично їх профінансувати неможливо через об'єктивні причини, наприклад, проведення державних закупівель.

3. Посилити підтримку бюджетної децентралізації шляхом поглиблення та деталізації розподілу відповідних функцій, повноважень і бюджетних ресурсів, забезпечення належного рівня підзвітності усіх місцевих бюджетів.

4. Прискорити запровадження дієвої системи оцінювання якості виконання місцевих бюджетів, їхньої дохідної і видаткової частини. Своєчасно

визначати чинники, які негативно впливають на процес виконання бюджетів та вживати оперативних заходів щодо вирішення проблемних питань.

5. Побудувати сучасну та ефективну систему управління доходами і видатками місцевих бюджетів, яка могла б здійснювати надання якісних державних послуг, ефективно мобілізуючи бюджетні ресурси та розподіляючи їх згідно з пріоритетами розвитку регіонів і об'єднаних територіальних громад у поточному бюджетному році.

6. Модернізувати систему адміністрування податків і зборів, забезпечити підвищення її якості та ефективності, а також попередження фактів порушень податкового і бюджетного законодавства.

7. Посилити контроль за фіскальними ризиками, розробити та реалізувати дієві заходи з метою їхньої мінімізації, особливо щодо комунальних підприємств, місцевих гарантій, а також інших умовних боргових зобов'язань.

8. Посилити державний фінансовий контроль за дотриманням вимог чинного законодавства стосовно своєчасного використання компенсаторів податкових надходжень або скорочення видатків місцевих бюджетів у разі скорочення таких надходжень в результаті прийняття змін до бюджетного чи податкового законодавства.

9. Сприяти постійному розширенню бази державного і місцевого оподаткування шляхом створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу, збільшення робочих місць, підвищення рівня оплати праці та доходів підприємців.

10. Забезпечити підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів шляхом якісного та всестороннього проведення комплексного аналізу доцільності й ефективності видатків, модернізації методологічних і практичних підходів до їхнього проведення у результаті переходу від утримання окремих бюджетних установ до надання високоякісних державних послуг.

11. Розробити та запропонувати конкретні заходи стосовно підвищення ролі і відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів щодо реалізації пріоритетів своєї діяльності у межах затвердження бюджетних програм та ефективного використання таких коштів для їхнього досягнення.

12. Оптимізувати кількість головних розпорядників, розпорядників та отримувачів бюджетних коштів, розширити обсяг делегованих повноважень стосовно розподілу і перерозподілу призначень за бюджетними програмами в межах граничних обсягів видатків, затверджених паспортів бюджетних програм, а також стимулювання ефективнішого управління комунальними активами, особливо відносно комунальних підприємств та майна у сфері управління головних розпорядників коштів. Посилити відповідальність розпорядників бюджетних коштів стосовно досягнення їхніх цілей, публічності результатів оцінки ефективності виконання бюджетних програм.

13. Активізувати проведення систематичного моніторингу комунальних і регіональних інвестицій і забезпечити більш раціональне використання місцевих фінансових ресурсів.

14. Підвищити рівень і якість управлінської підзвітності та ефективності державного внутрішнього контролю та аудиту доходів і видатків місцевих бюджетів в органах місцевого самоврядування.

15. Систематично попереджувати, а також здійснювати ефективний фінансовий контроль стосовно: нецільового витрачання бюджетних коштів; неефективного використання коштів у кінці бюджетного року у зв'язку з можливим вилученням таких коштів до початку майбутнього року; неправильного оформлення бухгалтерських документів, пов'язаних з видатками місцевих бюджетів.

16. Забезпечити реалізацію засад інклюзії в розвитку системи управління місцевими бюджетами шляхом: збільшення ступеня участі всіх зацікавлених громадян у бюджетному процесі на всіх стадіях, включаючи виконання бюджетів, їхнього стимулювання та мотивації; визначення механізму участі громадян на різних стадіях бюджетного процесу, зберігаючи при цьому його цілісність та існуючі часові рамки, а також активного використання практики громадських слухань; реалізації рекомендацій для органів місцевого самоврядування стосовно затвердження і виконання бюджетних регламентів, зокрема «бюджету участі».

17. Реформування практики управління доходами і видатками місцевих бюджетів на засадах транспарентності, які включають поширення у засобах масової інформації матеріалів щодо цілей, правових, інституційних та економічних основ, принципів рішень та оперативних і поточних результатів стосовно формування доходів та спрямування видатків місцевих бюджетів, їх обґрунтування, даних та інформацію прямо або опосередковано пов'язаних з діяльністю органів місцевого самоврядування у бюджетному процесі, а також умов підзвітності в повному обсязі, доступній формі та на своєчасній основі.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

4. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-р>.

5. Інструкція про складання і виконання розпису Державного бюджету України Затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 28.01.2002 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0086-02#Text>.